

# خلاصه درس ۱۴ مطالعات اجتماعی نهم؛ ایران در دوران حکومت پهلوی

مقدمه

در اواخر جنگ جهانی اول حکومت روسیه بر اثر وقوع انقلابی عظیم سرنگون و نام این کشور به شوروی تغییر یافت دولت جدید این کشور به دلیل سرگرم شدن به مسایل داخلی خود نیرو هایش را از ایران فرا خواند انگلستان با استفاده از این موقعیت کوشید نفوذ و سلطه خود را در کشور ما تثبیت کند به همین دلیل اقدامات زیر را انجام داد.

۱) **قرارداد ۱۹۱۹ میان ایران و انگلستان مفاد:** قرار گرفتن اداره امور مالی نظامی ایران در اختیار کارشناسان خارجی **نتیجه:** اعتراض گسترده از سوی شخصیت های مبارز و آزادی خواه مانند آیت الله مدرس و شیخ محمد خیابانی و عدم تایید آن از سوی احمد شاه

۲) ناکامی انگلستان در اجرای قرارداد ۱۹۱۹ باعث طرح نقشه جدید از سوی این کشور (استعمار نوین: تعیین مهره های مورد نظر به حکومت آن کشور برای تأمین اهداف) و پیگیری اهدافش از طریق کودتای ۱۲۹۹ شد. **مهره نظامی** ← رضاخان **مهره سیاسی** ← سید ضیاء الدین طباطبایی

**نتیجه:** اشغال مراکز مهم پایتخت از سوی نیروهای تحت فرمان **رضاخان** و مجبور کردن احمد شاه به مصوب کردن **سیدضیاء** به **نخست وزیری** و **رضاخان** به فرماندهی کل قوا

۳) **انتقال حکومت از قاجاریه به پهلوی:** رضاخان پس از کودتا برای تثبیت قدرت خود و تغییر حکومت

به پهلوی اقدامات رو به رو را انجام داد ۱- نوسازی تشکیلات نظامی و پایه گذاری ارتش نوین ۲- فرو نشاندن نافرمانی های داخلی و برقراری نظم و امنیت

۳- دیدار و مشورت با علما و حضور در مجالس مذهبی برای نشان دادن خود به عنوان فردی مذهبی و پایبند به احکام دینی بدلیل جلب نظر مردم ۴- وارد کردن طرفداران خود به مجلس شورای ملی با استفاده از موقعیت خود به عنوان وزیر جنگ و نخست وزیر برای برکناری احمد شاه از قدرت

**نتیجه:** در سال ۱۳۰۴ ش مجلس شورای ملی با وجود مخالفت جدی تعداد کمی از نمایندگان مانند آیت مدرس و دکتر مصدق احمدشاه قاجار را از حکومت برکنار و حکومت موقت را به رضاخان سپرد سپس مجلس موسسان به طور رسمی حکومت را به رضاخان و خانواده او واگذار کرد.

بصورت دیکتاتوری حکومت میگردچنانکه: ۱- استقلال نداشتن و تابع دستورات شاه بودن هیئت وزیران و نمایندگان مجلس ۲- اجازه فعالیت مستقل نداشتن احزاب و روزنامه ها ۳- تبعید ، زندانی ، شکنجه و اعدام مخالفان

اقدامات ← نظامی: نوسازی تشکیلات نظامی

← علمی: ۱- گسترش مدارس و مراکز علمی ۲- بنیان نهادن نخستین دانشگاه ایران (دانشگاه تهران)

← اقتصادی: توسعه راه های شوشه ۲- احداث راه جنوب به شمال کشور ۳- به وجود آمدن موسسات و مراکز صنعتی متعدد

← فرهنگی: (تضعیف ارزش های دینی و رواج فرهنگ غیر ایرانی به بهانه پیشرفت و نوسازی فرهنگی و اجتماعی)

۱- مجبور کردن مردم به پوشش یکسان و کلاه لبه دار بر سر گذاشتن ۲- محدودیت هایی در برگزاری مراسم مذهبی از جمله عزاداری امام حسین (ع) و زمزمه های برداشتن حجاب **نتیجه:** قیام مردم مشهد و شهید و مجروح کردن عده ای از آنان از سوی حکومت رضاشاه ۳- برداشتن حجاب از سر زنان و دختران ایرانی با زور و خشونت

به  
قدرت  
رسیدن  
رضا  
خان

شیوه  
حکومت  
و  
اقدامات  
رضا  
شاه

جنگ جهانی دوم و برکناری رضا شاه

بهانه شروع: حمله آلمان به لهستان (۱۹۳۹م/۱۳۱۸ش)

دولت محور {آلمان-ایتالیا-ژاپن} دولت متفق {فرانسه-روسیه-انگلیس-آمریکا} موضع ایران در جنگ جهانی دوم: اشغال ایران از سوی متفقین به بهانه حضور شماری از آلمان ها با وجود اعلام بی طرفی دولت ایران. **هدف اصلی از اشغال ایران:** استفاده از موقعیت و منابع ایران به سود متفقین

نتیجه جنگ: پیروزی متفقین

نتیجه بر ایران: سیاسی: برکناری رضاشاه و روی کار آمدن پسرش محمدرضا

اقتصادی: وارد کردن خسارت و آسیب زیاد به اقتصاد ایران- کمبود و گرانی شدید مواد غذایی مخصوصا نان و جان سپردن عده زیادی از هموطنان بر اثر گرسنگی و سوء تغذیه

نهضت ملی شدن نفت ایران

مقدمه: فعالیت احزاب سیاسی و مطبوعات و نقش موثر داشتن نمایندگان مجلس شورای اسلامی و هیئت وزیران در سال های نخست حکومت محمد رضا شاه بدلیل: فراهم نبودن امکان حکومت دیکتاتوری

از رویداد های مهم این دوره: **ملی شدن صنعت نفت ایران** (تاریخچه نفت ایران: واگذاری نفت به انگلیسی ها در زمان مظفّرالدین شاه و و تمدید دوباره قرارداد از سوی رضاشاه و خواهان لغو قرارداد و ملی شدن صنعت نفت ایران از سوی مردم)

رهبران نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران: **آیت الله کاشانی**

**دکتر مصدق** (پس از تصویب ملی شدن صنعت نفت ایران از سوی مجلس، به عنوان نخست وزیر انتخاب شد تا آن قانون را به اجرا در آورد و دست بیگانگان را از این ثروت ملی کوتاه کند)

دلائل شکست نهضت ملی شدن صنعت نفت: ۱- اختلاف میان رهبران و گروه های سیاسی پشتیبان نهضت ملی شدن نفت ۲- جلوگیری نکردن رهبران نهضت از اختلافات داخلی و اسیر جاه طلبی و خود خواهی سیاسی شدن اطرافیان ۳- تبدیل اتحاد و همدلی به تفرقه دشمنی

**خارجی:** استفاده دشمنان نهضت از شرایط پیش آمده (اختلاف میان رهبران و گروه های سیاسی پشتیبان نهضت ملی شدن نفت) مخصوصا دولت های آمریکا و انگلستان و به دنبال آن سرنگونی دولت دکتر مصدق در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به فرماندهی سرلشکر زاهدی

نتایج کودتای ۲۸ مرداد: ۱- در اختیار بیگانگان قرار گرفتن نفت ایران ۲- افزایش سلطه آمریکا بر کشور ما ۳- تبدیل شدن محمد رضا شاه به شاهی مستبد و ستمگر پس از کودتا و در نتیجه نادیده گرفتن آشکار قانون اساسی ۴- سرکوب شدید مخالفان و حاکم کردن فضای ترس و خفقان بر ایران از سوی شاه به وسیله تاسیس ساواک (سازمان اطلاعات و امنیت کشور)

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و بازگشت استبداد و دیکتاتور ی

تهیه کننده: ناصر جامع